Жанна Колоїз

З УСЬОГО СКАЗАНОГО ВИДНО, ЩО В НАС ХАРАКТЕРИ М'ЯКІ. ТАКІ МИ ВСІ, ТОМУ ЩО БІДНІ. ТОМУ МИ БІДНІ, ЩО ТАКІ

До 90-річчя від дня народження Павла Глазового

2012 рік видався особливо багатим на ювілейні дати, пов'язані з іменами тих, хто творив українську історію, українську культуру, українську літературу. Іван Огієнко, Євген Гребінка, Лесь Курбас, Михайло Стельмах, Ізмаїл Срезневський – це далеко неповний перелік видатних українських діячів, яких вшанували на державному рівні. На порядку денному ще один ювілей – 90 років від дня народження Павла Глазового – одного з когорти геніальних українських пересмішників, продовжувача славних традицій Остапа Вишні, відданого сина своєї батьківщини, що не зрадив її ні в радянські часи, ні в часи так званої перебудови, до останнього подиху залишався щирим українцем. І справжнім народним улюбленцем, який писав про народ і для народу, уболівав за його долю, переймався його майбуттям. І не тільки. Бо героями його творів стали й «славних прадідів великих правнуки погані», які не викликають в поета-гумориста особливого захоплення й отримують справедливу негативну оцінку за свої аморальні вчинки, духовну деградацію, обмеженість та недалекоглядність.

Розмірковування Павла Глазового про тих, хто, утративши свою історичну пам'ять, зневажає рідні звичаї, традиції, культуру, мову, оформлені в гумористичній формі, викликають здебільшого не сміх, а сльози. І це не сльози радості… Адже *Було колись в Україні: Кобзарі співали, А гетьмани вклонялися І шапки знімали. Час минає і міняє Звичаї й закони. Колись кобзи подобались, А тепер – Кобзони* («Про матушку й неньку»); *Вертається стюардеса Через п'ять хвилин. −А у нас любітєль сала Єсть єщо одін. − А це ж хто? − старий питає. − Наш второй пілот. Он хохол і любіт сало. Щирий патріот. Дід серветкою утерся: − Дівко чи мадам, Він не буде їсти сала, Повторюю вам. Стюардеса пильно в очі Дивиться йому. − Як це так − не буде їсти... Поясніть, чому. Дід насупився сердито: −Поясню, мадам. Той і цей не будуть їсти Тому, що не дам. Українцям дав би сала, А хохлам − не дам!* («Українське сало»). Кожен такий рядок – це крик душі письменника, це звернення до тих, хто проміняв своє українство на хохляцтво, хто, збочивши з праведного шляху, забувши, якого він роду-племені, деградував, сотворив собі кумира – золоте теля – і поклоняється йому: *Здивувався запорожець: − Які мани-мани? Що ви таке варнячите, Наче бусурмани? Здоровило блимнув скоса: − Маєш у кишені? − Маю купу карбованців. − Ми берем зелені. Славний лицар по кишенях Ударив руками: − Невже, синку, за роботу Береш огірками? А той йому: − Я питаю: Чи ти бакси маєш? − Що ти мені, − гримнув Бульба, − Баки забиваєш? − Я питаю, чи ти маєш Долари, дідулю? Ледве стримавсь козарлюга, Щоб не дати дулю. − Та з якого ж це ви часу Берете таляри? То ви хто тут − яничари, Турки чи татари? − Ні, − говорить шоферяга, − Ми ще українці. − То якого ж тоді біса Не береш червінці?* («Тарас Бульба у Києві»). Устами

славного запорожця Тараса Бульби поет з гіркотою констатує: ті, які називають себе *Ми ще українці*, поступово втрачають одну з основних ознак національної ідентифікації – мову: *Щось на очі козакові, Спустилось, як морок. З-під сивого оселедця Градом піт закапав. − Та де ж це я опинився? Куди я потрапив? − Стоїть Бульба остовпілий, Хита головою. − По-якому це ти, дівко, Говориш зі мною? А дівуля як підскочить: − Ти што, ненормальний? Язик тебе не нравітса Наш офіціяльний? − Тобто, як офіціяльний? Московський чи польський? − Нет, − оскалилась дівуля, − Шулявско-подольскій* («Тарас Бульба у Києві»). Намагаючись пробудити національну свідомість і гідність, Павло Глазовий закликає своїх «ледачих нащадків» схаменутися, одуматися, бо інакше – не бачити добра ні нам, ні нашим дітям: *− Що ж це скоїлося з вами? Що це за порядки? До чого ви дожилися, Ледачі нащадки? Вас давно завоювали, Без війни, без бою, Протухлою ковбасою Й кислою бурдою. Засмоктали Україну, Як клопи, як воші, Як короста з лишаями, Чужоземні гроші. Карбованці ваші стали Непотрібним сміттям. Вони уже не годяться На іграшки дітям. Перед злими гендлярами Плазуєте рачки, Як жебраки, канючите Нікчемні подачки... Боюсь, що вам недоброго Чогось напророчу. Доки людьми не станете, Знати вас не хочу!* («Тарас Бульба у Києві»).

На превеликий жаль, окреслені проблеми актуалізуються в умовах сучасного суспільства, коли вся українська спільнота висловлює глибоку стурбованість ситуацією довкола голосування у Верховній Раді щодо законопроекту Колесниченка / Ківалова. «Сутність домагань та пристрастей, що вирують навколо так званої мовної карти, головним чином зводиться до питання про доцільність законодавчого закріплення, у тому числі в Конституції України, статусу російської мови як також державної чи офіційної, причому усі ми є свідками того, що «козирями» мовної карти раз у раз збурюють наше суспільство вже на щонайвищих поверхах влади. І особливо напередодні парламентських чи президентських виборів» [3, с. 131]. Появу цього законопроекту з наближенням виборів неважко було передбачити: і добре освоєна карта знову «у грі», нею ходять «активно й агресивно, узгоджено і здириговано» [3, с. 131]. Бо нічого, по суті, не змінилося відтоді: *Ось хоча б на Україні − Скільки щирих росіян, Тих, що гордо заявляють: − Я товаріщ, а не пан! Незалежність українська В печінках засіла їм. Як вони скучають, бідні, За отєчєством своїм! Гляньте в Раду у Верховну. Там же стільки є орлів, Що по-нашому стулити Не уміють пари слів. Їх же, бідних, заставляють Україні присягать. А на кой їм Україна, Єслі єсть Росія-мать? То чому ж орел двоглавий Хитро збоку погляда? Чом орляток не скликає До єдиного гнізда? А тому, що хоч в орляток Є проблеми з язиком, З України у Росію Їх не витуриш кілком* («Орлине плем’ячко»).

Прикро, але у Верховній Раді України були і залишаються політичні сили, які, ігноруючи національне законодавство, зокрема й Конституцію, вносять, як і вносили ще й за життя Павла Глазового, дисгармонію в мовну ситуацію: *Коли в Раді у Верховній Руськомовний виступа, Ви прислухайтесь, шановні, Що він меле й теліпа. − Без єдиного Союза Далеко мы не уйдем. Жить не сможем без России, Неизбежно пропадем... − Виступайте на державній! − Із гальорки*

хтось гука. −Перестаньте придиратьсяl − Чути з іншого кутка. А йому ж державна мова − Непотрібна, зайва річ. Йому рідна та, якою Разговарівал Ілліч. Проти вищого начальства Він ніколи не ішов. Що начальство ізрекало, Те і він услід молов. Не морочилась ніколи, Твердолоба голова, Українські чи російські Ті начальницькі слова. Буде три державні мови Чи чотири, чи одна, − Ні тієї, ні цієї Він не знатиме й не зна. І його не мучить совість, І − сумління не гризе... Тож послухайте терпляче, Ще чого він наверзе. − Мы от наших оппонентов Разных слушаем речей, А живут они поддержкой Иностранных богачей. Потому они им служат, Что живут за ихний счет! − Зачекаймо ще хвилинку, Доки він затулить рот. Зачекаймо й запитаймо: − А тепер повідай нам, За який і чий рахунок Ти живеш на світі сам? Ти продуктів добру купу Умегенюєш щодня. Що ж у тебе − є корова, Власні кури чи свиня? Може, ти свиню зарізав І насмажив ковбаси? Може, з власного городу Ти картопельку їси? У народу від нестатків Уривається терпець, А у тебе на загривку Ледь зійшовся комірець. Ти Росію сильно любиш? Безперечно, це не гріх, Але хто ж тебе тримає, Не пускає до своїх? Залиши нам Україну, Не тягни до росіян, Можеш пупа надірвати, Це ж тобі не чемодан («Руськомовний депутат»).

Рука «старшого брата» відчувається всюди. А наші урядовці вдавали і вдають, що нібито нічого не бачать. А, можливо, і не хочуть бачити. Так, мовляв, історично склалося: *− Кажуть, наших у Росії Є мільйонів п'ять. −А вони там по-російськи Вміють розмовлять? −Ну звичайно. Володіють Мовами двома. − Є там школи українські? − Ні, таких нема. −А Росія скільки руських Дарувала нам? − Їх в чотири рази більше, Аніж наших там. − Чи спокійно їм живеться? − «Трєбуют» весь час, Щоб по-руськи їхні дітки Вчилися у нас. А чому отак виходить Пояснив один Убеждьонно руськомовний Вчений гражданін: − Всем известно из древнейших Письменних трудов То, что Киев − это матерь Русских городов* («Факти й аргументи»). Наслідки тривалого антиукраїнського лінгвоциду не подолані.

Загальновідомо, що нинішня мовна ситуація в Україні, як і десять років тому, – ситуація двомовності. Навряд чи необхідно наводити докази на підтвердження цієї тези. Не потребує особливого доведення й твердження про функціональну нерівноправність української й російської мов: в інформаційно-культурному просторі держави, сфері загальнонаціональної масової комунікації домінувала й домінує російська, а в деяких регіонах маємо майже цілковите панування російської й у сфері щоденної побутової комунікації. Подібну ситуацію в різних аспектах неодноразово репрезентував поет-гуморист у відповідних віршованих текстах, актуалізованих сьогодні: *У трамваї повно. − Что ви за народ? Впереді слободно, проході вперод! Ти чево, чувішка, прьося на носок? Опупєла, что лі? В головє пєсок? Нікакіх пойнятій об культуре нєт. Убєрі свой локоть, он же как шкілєт. Дама в полосатом, топай вєсєлєй! Трудно ж протолкаться, как срєді джунглєй. Ти, піжон у шляпє, глазом нє косі! Здєсь тєбє невдобно? Єздяй у таксі. Да протрі глядєлкі, коріш дорогой! Ти же мнє на тухлю лєзєш сапогой. Что ти строїш хаханькі, будто нє причом? Я же тібя спрашую русским язиком!*

Так, бува, в трамваї здоровань гука. А у нього мова, чуєте, яка? І, либонь, гадає лобуряка той, Що російську знає, як той Лев Толстой («У трамваї»).

Як відомо, формування, існування, розвиток тієї чи тієї мовної ситуації в суспільстві зумовлюється не лише історичними чи політичними чинниками, а й факторами соціопсихологічними: «функціонування мови визначається і регламентується чинними в суспільстві культурними нормами». Для мовної спільноти характерний певний комплекс уявлень, оцінних суджень про мову на зразок того, що одна мова – престижна, інша – ні, за одну − чомусь соромно, за іншу – аж ніяк: *Йде синок до школи вперше. Пита батька мати: − Якій мові ми синочка Будемо навчати − Українській чи російській? Обидві ж хороші. − Хай вивчає ту, якою Печатають гроші* («Найкраща мова»); *У крамницях, у пивницях − Дуськи, Муськи, Люськи. Ти до них − по-українськи, А вони − по-руськи. Станеш глянеш: мамо рідна, Господи мій, Боже! Наяложене, патлате, На чортяку схоже, Стан свинячий, погляд вовчий І усмішка кінська... Нащо таким красотулькам Мова українська?* («Красотульки»). Такі уявлення врешті-решт є виявом узвичаєних етнічних стереотипів, пов'язаних із панівними в суспільстві національно-культурними орієнтаціями. Щодо конкретної особистості, можемо говорити про стереотипний образ тієї чи тієї мови – певний комплекс думок, суджень, переконань, оцінок, систему уявлень, установок, пов'язаних з мовою. Саме цей образ, очевидно, здебільшого визначає мовну поведінку людини, вибір відповідного мовного варіанта або мови в білінгвальній ситуації: *Прилетіли на Вкраїну Гості із Канади. Мандруючи по столиці, Зайшли до райради. Біля входу запитали Міліціонера: − Чи потрапити ми можем На прийом до мера? − Козирнув сержант бадьоро. −Голови немає. Він якраз нові будинки В Дарниці приймає. − Здивуванням засвітились Очі у туриста. − Ваша мова бездоганна І вимова чиста. А у нас там, у Канаді, Галасують знову, Що у Києві забули Українську мову. − Козирнув сержант і вдруге. − Не дивуйтесь, − каже. − Розбиратися у людях Перше діло наше. Я вгадав, що ви культурні, Благородні люди, Бо шпана по-українськи Розмовлять не буде* («Заморські гості»). Проблема двомовності спостерігається й у так званих різноетнічних сім'ях, як-от, наприклад: *Матір звуть Елеонора, а батечка − Савка. Синок у них підростає, ім'я йому Славка. Батько щирий українець, мати − сибірячка. − Нє говорі, − учить мати, − гавкаєт собачка. Вєдь нє гавкаєт собачка, она, дєтка, лаєт. Ето тєбє твой папаня язик засоряєт. Сколько раз я говоріла: пожалєй рєбйонка! Зачєм же ти уродуєш, дєлаєш подонка? −Прошу слова вибирати, − насупився Савка. − Це ти мене зараз лаєш, а собака − ГАВКА!* («Суперечка»). Індивідуальний білінгвізм збагачує людину, та коли він набуває тотального поширення, він «несе національній спільноті загрозу руйнації основ її духовної своєрідності» (Л. Масенко).

Павло Глазовий не був спеціалістом із соціолінгвістики, не вивчав проблем соціопсихологічного характеру, лінгвістичну свідомість носіїв мови, однак чітко окреслив (у поетично-гумористичній формі) деякі особливі риси ставлення українців до рідної мови. Передовсім це національний комплекс меншовартості: *Прибув Сава до Києва З дружиною в парі. Продавали сало, м'ясо, Яйця на базарі. З покупцями торгувались, З людьми говорили. Потім пішли Хрещатиком На*

Дніпрові схили. А як звідти повертались, Мовив Сава жінці: − Давай «чтокать», бо невдобно, Що ми українці («Не в своїй тарілці»). Той самий психологічний комплекс зумовлює впевненість, що українська культура, відповідно, і мова, яка цю культуру представляє, вторинні, нібито «другого ґатунку», не «світового рівня». При цьому забувається, що «світовий рівень складається, насправді, з кращих надбань своєрідної національної культури», за яку поплатився життям не один українець: *Якщо в нашій безталанній мові Набереться двісті тисяч слів, То за кожне українське слово Вже поклали сто голів... Нашу мову величаву Чуємо не всюди. І не мова винна в цьому − Винуваті люди. Не вживеться щира мова З кволими рабами, В яких думка на припоні, Язик за зубами. У чиновницьких чуланах, Де столи дубові, Де неволя і сваволя, Тісно нашій мові. По крамницях та пивницях, Де й повітря п'яне, Гасне, в'яне слово наше Степове, духмяне. Не для «куплі» мова наша І не для «продажі». Не для того, щоб базікать На ледачім пляжі. Наше слово не ввібгати У сухі трактати, Щоб лакейством хліба кусень Підло заробляти, Щоб брехати, щоб дурити, Забивати баки, Позичаючи нахабно Очі у собаки. На зачовганих асфальтах, Де смолою пахне, Наше слово крила губить, Наша мова чахне...* («Мова величава»).

Чимало українців ставиться до своєї мови з острахом та упередженістю. Мову, можливо, і знають, проте не говорять нею. Причиною цього може бути пропагований протягом десятиліть радянською ідеологією образ «українського націоналіста», який вороже ставився до будь-кого, хто говорить не українською. Власне, ми й досі не можемо позбутися негативних конотацій, пов'язаних із лексемами «нація», «національний» та їхніх похідних (ідеться насамперед про такі поняття, як «національна ідеологія», «національний рух», «націоналізм», «націоналіст» і т. ін.): *В ресторані київськім Питає директор: − Кто шумєл здесь − контрольор, Ревізор, інспектор? − Кухар каже: − Ето тіп В вишітой рубашкє По-українскі мораль Рєзал нашей Машкє. Распєкал: «Ваш борщ такий. Що не можна їсти». − Розжірєлі, стєрвєци, Націоналісти* («Кто шумел?»). І при цьому мало хто замислюється над тим, що не може бути поваги до іншої нації й культури, якщо до своєї рідної ставитися з неповагою. Для багатьох і досі говорити українською означає бути націоналістом в ідеологічно-радянському розумінні цього слова, протиставляти себе загальноприйнятим нормам поведінки і співжиття. Нинішні автохтони України «за ставленням до рідної мови, до української справи загалом можуть бути категоризовані на свідомих українців, по-антиукраїнськи наставлених малоросів і хохлів з амбівалентною національною ідентичністю, яким відомо, що вони – українці, але історична чи й генна пам'ять підказує їм, що бути українцем невигідно або й небезпечно» [4].

Нарешті, українська й досі у сприйнятті багатьох є мовою «села», «селюків», «хохлів», тобто нібито людей неосвічених і некультурних. Витоки формування такого ставлення треба також шукати в ідеологічній політиці колишньої царської Російської імперії та колишнього СРСР. Активне впровадження російської у сфери офіційного ділового спілкування, науки, засобів масової інформації сприяло виникненню й закріпленню уявлення про українську як таку, що може забезпечити спілкування лише на рівні побутовому,

у кращому разі нею можна розповідати казки чи співати пісні. Російська поставала мовою освіченого міста, українська – мовою села, до якого освіта добирається повільно, а про науку й узагалі не йдеться: *Син поїхав з дому та й прожив у місті Більше як півроку, днів, напевне, з двісті, Він в село вертається, з матір'ю вітається: − Здрастє, мама родная! Как здєсь поживається? − Мати гладить сина по рудому чубчику. − Як це ти балакаєш, любий мій голубчику? Наче й не по-нашому, наче й не по-руському, − Більш на те скидається, що по-малоруському. − А синок відказує: − Ти, маманя, тьомная. В нашом положеніє разниця огромная. Я живу у городє, ти всьо времня в полі. Как тут-здєсь розтумкаєш, что-чево і што лі*? («Здрастує, мама родная!»). Тому батьки здебільшого без обурення сприймають те, що відповідні обставини життя роблять їхніх дітей російськомовними. Упродовж тривалого часу, поки українська культура, наука, мова розвивалися у пригнобленому становищі, усупереч чисельним заборонам і постановам, різними ідеологічними інстанціями свідомо формувався образ «непрестижної», «безперспективної», «недосконалої», «незручної» української мови. І це, на превеликий жаль, реальність: *Дід приїхав із села, ходить по столиці. Має гроші − не мина жодної крамниці. Попросив він: − Покажіть кухлик той, що з краю. − Продавщиця: − Что? Чево? Я нє панімаю. Кухлик люба покажіть, той, що збоку смужка. − Да какой же кухлік здесь, єслі ето кружка. − Дід у руки кухлик взяв і нахмурив брови: − На Вкраїні живете й не знаєте мови. − Продавщиця теж була гостра та бідова. − У меня єсть свой язик, ні к чему мне мова. − І сказав їй мудрий дід: − Цим пишатися не слід, Бо якраз така біда в моєї корови: Має, бідна, язика і не знає мови* («Кухлик»).

Питання поширення й функціонування мови в суспільстві багато в чому залежить від цілісної економічної, політичної, соціальної та культурної ситуації. Незацікавленість державних структур, «утома» громадських інституцій, пряма політична протидія з боку певних груп, безвідповідальність, бездіяльність скеровані на підрив конституційного статусу української мови як єдиної державної в країні. Коли той чи той чиновник може спокійно працювати, не знаючи державної мови, знижується престиж українськості. Можна і треба навчатися чужого, але в жодному разі не слід цуратися свого, рідного. Бо це передусім аморально щодо народу, який, так би мовити, «делегував» свого часу «сильним світу цього» свої повноваження: *Збирається мій знайомий В далеку мандрівку. Придбав собі в Туреччину На тиждень путівку. Костюм справив елегантний, Вчить турецьку мову. Уже знає, як звуть турки Свиню і корову, Як спитати по-турецьки, Почім у них шуби, Де купити мило й пасту, Яка чистить зуби. Голова гуде у нього Від отих уроків. Він, до речі, на Вкраїні Живе тридцять років. Ходить всюди, як хазяїн, Аж дверима гурка, Хоча мову українську Знає гірше турка* («Турок»).

Закон про мови не виконувався і не виконується, програми підтримки української мови (як і культури загалом) не здійснювалася і не здійснюються як через відсутність належного фінансового, технічного, організаційного забезпечення, так і через брак або невиявленість державної волі: *Я багато передумав у житті, Міг би книги понаписувать товсті, Але як я понаписую книжки, Як змішалися у мене язики? Я ж курей своїх домашніх насмішу,*

Якщо суржиком ці мислі опишу. Хоч закон у нас про мову ніби є, Та нічого він нікому не дає … Руськомовна розгулялася братва, Ніби править тут не Київ, а Москва. Із села свого поїду у район, − Там по руськи чеше кожен балабон («Кумів ум»).

В умовах відкритої етнокультурної агресії недостатньо говорити про бажання вчити українську мову – можна вчити її все життя, але так нею й не послуговуватися. У нинішній ситуації варто сприяти свідомому й цілеспрямованому її використанню, докладати зусиль до утвердження статусу української мови як такої, що не лише репрезентує багатовікову культуру, а й може обслуговувати сучасне інформаційне суспільство: *Іде вуйко Хрещатиком − Приїжджа людина. Запитує у зустрічних: − А котра година? Перехожі пробігають, Позиркують скоса. Той рукою відмахнеться, Той відверне носа. А тут раптом двоє негрів Вийшли з гастроному. Один глянув на годинник: − Зараз чверть на сьому. Вуйко низько поклонився. − Дякую, шановні! Значить, є ще у столиці Україномовні* («Наші хлопці»). Увесь світ знає про те, що «регенерація національного організму, ренаціоналізація неможливі без мовної компоненти. Коли була створена держава Ізраїль і відновлений іврит став державною мовою, кожен репатріант мав пройти поглиблений курс цієї мови» [4]. Той, хто не зміг прийняти відповідні правила «гри», залишився ні з чим, при «своїх бубнових інтересах»: *Зустрілися на базарі Дамочки знайомі. − Як ваш Льова поживає? − Сидить у дурдомі. Він в Ізраїль перебрався До перебудови, А там бар'єр − біда тобі, Як не знаєш мови. Вчився Льова так старанно, Що не бачив світу, Але ідишу не вивчив, Не знає івриту. Як почина балакати, Ні складу, ні ладу. Там же книжки не спереду Читають, а ззаду. Потикався бідний Льова В різні установи, Все закрито-перекрито, Як не знаєш мови. Скрізь дивилися на Льову, Як на психопата, Тому й зробив бідний Льова З фанери плаката. Накарлякав: «До такого Життя ми не звичні. Ми − євреї особливі, Російськоязичні. Вимагаєм від кнесета Створить нам умови, Запровадить в Ізраїлі Дві державні мови!» Гукав Льова під кнесетом, Роззявивши рота, А на нього всі дивились, Як на ідіота. Мало йому не побили На лобі плаката. Тепер в Льови у дурдомі − Окрема палата. Щоб знав, дурень, що Ізраїль − Розумна держава. Нав'язувать чужу мову Там не мають права* («Про бідного Льову і державну мову»). У нашій же країні все по-іншому: у нас можна бути при владі і не знати державної мови. А щоб якимсь чином виправдати себе, «народні обранці» повсякчас намагаються «переписати під себе» «засади державної мовної політики», що є небезпечним кроком до ліквідації нашої незалежності: *В нашій славній Україні, Як і в тій країнці, Є дві групи: малороси Й справжні українці. То чому б і нам у себе Школи не відкрити, Щоб по-нашому начальство Вчилось говорити? Ну, хоча б для тих спочатку, Що в Верховній Раді, Чи усілись на високій Керівній посаді, Ти звертаєшся до нього З ласкою й поклоном, А воно шулявсько-руським Бубонить жаргоном. Незугарне по-людському Вимовити слова, А для нього, бач, не година Українська мова. Для таких, закоренілих, Впертих русоманів Не завадили б нам школи На зразок ульпанів. Опинилися при владі? Гайда всі за парти, Бо народом управляти − То не штуки-жарти. Тільки знайте, що в ульпанах Учать не без*

плати. Сто доларів за науку Треба викладати. Малорос закрутить носом: − Вон чєго хотітє... Нєт, нє я платіть вам должен, А ви мнє платітє! І такого не питайте, Хто у нього мати. Він забув її, не знає І не хоче знати («Ульпани»).

Згідно з позицією Павла Глазового, виховання почуття національної самосвідомості та національної гідності можливе лише за умови чіткого усвідомлення місця рідної мови й культури в сучасному світі, розуміння самоцінності, самодостатності, довершеності будь-якої з мов і культур. Кожна з мов – унікальна і втрата будь-якої з них – непоправна шкода для цивілізації загалом. Письменник закликає зберегти унікальність, неповторність своєї рідної мови, не допустити її нівелювання. Це однаковою мірою важливо й для української мови й для мови однієї з найбільших українських меншин – російської: *Розмовляє наша Мова з Русским Языком. − Мы с тобой, − Язык говорить, − Не в ладах живем. Опечален мой двуглавый, Мой родной орел Тем, что нынче в Украине Мало русских школ. Малышей русскоязычных Надобно беречь. Ты же знаешь, как их портит Неродная речь. − От-такої! − каже Мова. − Я ж сестра твоя, То чому ж російським діткам Шкодитиму я? Нерозумно це − сваритись Мові з Языком... − Да пойми, − Язык говорить, − Речь же не о том. Ты же знаешь, сколько русских В Украине есть. И других русскоязычных Всех не перечесть. − А вони, − питає Мова, − Звідки прибули? Ми сюди їх вербували Чи за чуб тягли? То чому ж російськомовні Прагнули весь час, Щоб не стали їхні діти Схожими на нас? Від столиці України До найдальших сіл Все ставало менше й менше Українських шкіл... − Ну так что ж? − Язык питає. − Я для всех родной. Я − Тургенев, Достоевский, Пушкин и Толстой. − Не хвилюйся, − каже Мова, − Ми шануєм їх. Ти поглянь на руськомовних Діточок своїх. Подивися на модерну Молодь у містах Та послухай краєм вуха, Що в них на вустах. Що їм Пушкін? Що Тургенєв? Що для них Толстой? Та для них уже й Чапаєв Більше не герой. Знаєш, скільки тут про нього Наплели гидот? Петька, Анка і Чапаєв − Пошлий анекдот. Про Тургенєва й Толстого Навіть річ пуста. Де ти бачиш їхні книги? Хто тут їх чита? Від еротики й порнухи Аж тріщать ларки. Все ж то творять доморослі Наші «русаки». Ти у нас російськомовну Пресу переглянь. Чим натоптана й набита Та газетна дрянь? Уяви, що твій Тургенєв Прочитав би те, Що братва російськомовна Про жінок плете, Як смакує походеньки Безсоромних дам. Він сказав би: − Это мерзость! Это стыд и срам... − Ты права, − Язык промовив. − Слушай мой ответ. Мне от этих щелкоперов Тоже жизни нет. Прикрываясь русской речью, Этот гнусный сброд Разлагает в равной мере Мой и твой народ. Я скажу тебе по-братски, Истину любя: Ты, сестра, от этой мрази Береги себя. Защищайся, отбивайся, А не то − капут. И тебя они угробят, И меня сожрут. − Ну спасибі, − каже Мова, − За такі слова. Триста літ мене давили, Але я − жива, Бо мене оберігає Божа благодать. Вічна правда: Бог не видасть − Свині не з'їдять* («Мова і язик»). У цьому аспекті доречними видаються слова московського політолога Андрія Окари: «Стан як російської, так і української мов у Східній Україні – це два різні образи смерті: українська – вмираюча, російська − мертва. Але мертва не в тому розумінні, що вона незабаром зникне, а в тому, що не має органічного середовища існування… Тому й

сучасний стан української мови в Східній Україні хвилює та непокоїть, а стан російської – дратує» [2, с. 59].

Насамкінець зауважимо: аби «вимагати» шанобливого ставлення до мов національних меншин, треба самому бути патріотом – шанувати передусім своє, рідне, національне. Аби говорити про повагу до рідної мови, треба принаймні самому послуговуватися цією мовою, бути зразком для наслідування. Треба просто любити – любити свою землю, свій народ, свою історію, свою культуру, свою Україну, як любив її Павло Глазовий: *Дивлюся я телевізор. Виступа мужчина, А за ним − великі букви НОВА УКРАЇНА. Після нього другий, третій З жаром молодецьким Викладають кислі мислі Суржиком донецьким. Що ж це, браття, за країна − Нова Україна? Із якого вона роду, Племені й коліна? Чом про неї не чував я На школярській парті? Де вона, в якій півкулі, Покажіть на карті. Покажіть мені, будь ласка, Де її столиця. Виявляється, на карту Нічого дивиться. Це зібрались на конгресі Ринкові герої, Щоб творити Україну Нову зі старої. Так, немовби Україна − То для них як шапка. Зняв з макітри рвану-драну, Викинув і − крапка. Люблять щирі українці Україну-неньку, А комусь вона набридла, Подавай новеньку... Діячі всіляких партій, Члени й активісти! Улаштовуйте конгреси І збирайте з'їзди, Засідайте, викидайте Гроші на наради, Щоб пробитись, проштовхатись Ліктями до влади, В боротьбі за привілеї Лізьте хоч на стіни, Та при тім не поминайте Всує України. Вас не стане, й нас не буде В цім безладнім світі, А Земля її нестиме По своїй орбіті, Бо вона − не знак на карті, А творіння Боже. Ні новою, ні старою Звать її негоже. Що для неї колотнеча Ваша політична? Ви тут гості тимчасові, Україна – вічна* («Вічна Україна»). Воістину – мудрі слова!

Література

1. Глазовий П. Сміхологія : Вибране / Павло Глазовий. – К. : Діокор, 2003. – 526 с.
2. Окара А. Полтавський суржик і духовне плебейство / Андрій Окара // Урок української. – 2001. – №5. – С. 59 – 61.
3. Погрібний А. Раз ми є, то де? Мова державна? Мова офіційна? / Анатолій Погрібний // Відданий будівничий України : Есеї, спогади, статті, рецензії / Передмова В. Калашника. – Харків : Майдан, А-С-Є, 2005. – С. 131 – 143.
4. Радевич-Винницький Я. Рідна мова в ситуації двомовності / Ярослав Радевич-Винницький // Електронна версія / Режим доступу : http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1044